

**Academia de Studii Economice
București
Facultatea de Comerț**

**OMENIREA ÎN TRANZIȚIE. UN NOU MODEL
DE DEZVOLTARE ECONOMIC-SOCIALĂ**

**Catedra de economie și politici economice
Coordonator științific: Prof. Univ. Dr. Constantin Popescu**

**Autor: Gabriel Niță,
Facultatea de Comerț, an I, seria A, grupa 302**

În criză?

În istorie, lumea umană se află într-o continuă transformare. Pe măsura trecerii timpului structurile sale politice și sociale, instituțiile cheie, valorile, economia și cultura se schimbă. Viteza acestor schimbări poate să varieze, după cum și direcția lor e de multe ori imprevizibilă. Pe ansamblu se conturează însă modele ale dezvoltării, vectori largi antrenând în timp întreaga societate și economie mondială.

Am vorbit despre transformare. O idee însă și mai importantă ar fi cea de evoluție. Ne putem imagina curgerea timpului făcând comparația cu cea a unui fluviu uriaș. Însă apa nu s-ar scurge în acest caz dinspre trecut către viitor, cum am fi cel mai tentați să o credem, ci invers. Viața oamenilor ar însemna astfel o continuă luptă „împotriva curentului”.

De-a lungul istoriei, toate civilizațiile a căror energie (și mă refer aici în primul rând la progres, la înnoire, la suflul creator) a fost la un moment dat secătuită, indiferent de motiv, au intrat în regres. Curentul le-a tras înapoi. Fluviul timpului este din ce în ce mai restrâns (ne îndreptăm rapid spre „satul global” informațional) și apele sale din ce în ce mai vijelioase. Viteza și sensul transformării actuale trebuie deci să compenseze această accelerare.

Actualul model de dezvoltare economico-socială a lumii este, în linii mari, același de peste 1500 de ani. El a vizat o utilizare cât mai eficientă (criteriul acestei eficiențe fiind dat de concurență) a resurselor disponibile pentru sporirea bogăției individuale și colective. Alvin Toffler detecta șase principii fundamentale ale acestui așa numit de el „Al Doilea Val”: *standardizarea, specializarea, sincronizarea, concentrarea* (cea a oamenilor în uriașe centre urbane, precum și cea a capitalului etc.), *maximizarea și centralizarea*.

Dar în ciuda revoluției pe care a reprezentat-o și a succeselor sale (a căror importanță nu poate fi ignorată sau minimalizată) acest model de dezvoltare a lumii s-a dovedit în ultimele decenii incapabil să facă față în mod acceptabil unui număr din ce în ce mai mare de probleme.

Acestea constituie o amenințare serioasă la adresa omenirii în ansamblu și ne afectează pe toți, ca locuitori ai planetei Pământ. Tocmai de aceea, orice viziune pe termen lung și la nivel global asupra dezvoltării nu poate să nu țină cont de ele. De fapt este vorba despre un adevărat sistem, extrem de complex, de probleme economice și nu numai, interdependente, acționând la nivelul întregii planete și vizând toate țările în egală măsură, punând în pericol, prin caracterul lor global și forța distructivă pe care le-o putem intui, însăși stabilitatea și viitorul lumii.

Vechiul model este depășit în fața acestui sistem înlănțuit de probleme, ceea ce ne îndreptățește, cred, să vorbim despre intrarea sa într-o veritabilă *criză* profundă. Termenul de criză este cu atât mai bine ales, cu cât el indică și necesitatea unui punct de cotitură, a unei schimbări de esență în ceea ce trebuie să reprezinte modelul de evoluție și progres umane.

Criza economico-socială semnifică în fapt îndepărtarea parametrilor de apreciere a evoluției vieții de la limitele lor naturale, adică înrăutățirea condițiilor de viață pentru un număr din ce în ce mai mare de oameni. Înseamnă că actualul mod de alocare și utilizare a resurselor nu mai este potrivit din punct de vedere natural-uman. Ceea ce cred că lipsește în clipa de față modelului actual este *responsabilitatea*. Trebuie să înțelegem că orice decizie pe care o luăm în prezent își va produce efectele și în viitor. De cele mai multe ori suntem obișnuiți să gândim pe termen scurt. Dar

odată ce omul a ajuns în poziția sa de astăzi, de dominanță asupra naturii, acest mod îngust de a privi lucrurile devine extrem de periculos.

Elementele definiției ale crizei sunt reprezentate de accentuarea incompatibilității dintre mediul antropic și cel natural, ca și dintre obiectivul profitului bănesc, asigurat prin concurență, care se dorește loială, dar în realitate devine din ce în ce mai inegală, și obiectivul mult mai cuprinzător al unui profit social-uman totalizator. Relația dintre cele mai importante trei elemente ale evoluției și dezvoltării omenirii – eficiența economică, justiția socială, egalitatea șanselor pentru generațiile care coexistă și se succed la viață – este astăzi profund dezechilibrată.

Un scurt inventar al celor mai apăsătoare probleme ar trebui să înceapă cu cele legate de degradarea, uneori ireversibilă, a mediului înconjurător. Cele mai critice aspecte sunt în opinia oamenilor de știință următoarele: degradarea ecosistemelor acvatice, poluarea fotochimică a stratului de ozon din atmosferă, utilizarea irațională și reducerea suprafeței terenurilor agricole, scăderea păturii naturale de humus, ceea ce micșorează productivitatea pământului, acidizarea precipitațiilor atmosferice, distrugerea multor specii din flora și fauna sălbatică datorită poluării, diminuarea rezervelor de apă din numeroase zone geografice etc.

De exemplu, Orientul Mijlociu și Africa de Nord suferă astăzi de o acută lipsă de apă, majoritatea țărilor din aceste regiuni depinzând în mod îngrijorător de pânzele de apă freatică (în condițiile în care consumul depășește cu mult rata de refacere a acviferelor). În intervalul 1990 – 2025 se prognozează o diminuare a volumului mediu de apă de la 1436 la 667m³ pe cap de locuitor.

Pădurile tropicale, reprezentând o treime din pădurile mondiale și cuprinzând aproape patru cincimi din vegetația terestră globală, sunt defrișate pe scară largă (rata medie anuală de despădurire între 1981-1990 a fost de 2,7%) în scopul obținerii de cherestea, de teren agricol și pentru pășunatul vitelor, dar și pentru construirea de baraje și șosele. Lăsând la o parte faptul că aceste păduri umede reprezintă habitatul a peste 60% din speciile de plante, a 40% din păsările de pradă și a 80% din insectele cunoscute, cel mai important rol al lor este cel de reglare a climatului global prin acumularea de carbon din atmosferă. Scenariile elaborate de experți în legătură cu încălzirea planetei datorată efectului de seră sunt din ce în ce mai îngrijorătoare.

Din punct de vedere strict economic, prețurile acestei creșteri a temperaturii sunt absolut inacceptabile. Ele se fac de exemplu simțite încă de pe acum în industria de asigurări. Când în 1991 Uraganul Andrew a devastat Florida el a doborât nu numai mii de case și clădiri comerciale, dar și clădirile a șapte companii de asigurări.

E adevărat, în ultimele decenii datorită implicării oamenilor de știință și a atenției acordate și de mass-media toate aceste probleme ecologice au avut un ecou relativ puternic și s-au făcut unii pași în direcția căutării unor soluții viabile. Numărul de tratate ecologice a crescut constant. Cel mai notabil succes îl reprezintă probabil Protocolul de la Montreal din 1987 privind diminuarea stratului de ozon. Ca rezultat al acestui acord, emisiile de freoni (CFC) au scăzut în 1995 cu 77% față de recordul înregistrat în 1988.

Poluarea aerului în Europa a fost mult redusă ca rezultat al tratatului privind poluarea globală a aerului din 1979. Explorarea minieră a fost interzisă în Antarctica pentru 50 de ani datorită unui acord din 1991, iar exportul de reziduuri periculoase din țările industrializate în țările în curs de dezvoltare a fost interzis începând cu data de 31 decembrie 1997.

Dar aceste succese rămân totuși puține și parcă neînsemnate în raport cu amploarea și gravitatea problemelor ce rămân nerezolvate. Există și foarte multe eșecuri în domeniul acestor tratate ecologice internaționale. Adesea ele sunt concepute în termeni atât de vagi încât atrag după sine prea puține obligații din partea semnatarilor. Și de multe ori ele sunt pur și simplu încălcate, fără să existe o sancționare a acestor cazuri.

O altă mare problemă este cea a „sărăciei în mijlocul bogăției” și a inechității mondiale a repartizării veniturilor, consecință a decalajelor economice existente la nivel statal și substatal. Din 1960, diferența dintre cei mai bogați și cei mai săraci locuitori (egali numerici fiecare cu 1/5 din populația globului) a crescut de peste treizeci de ori în favoarea primilor. Astfel, lor le revin astăzi 82,7% din veniturile mondiale, față de numai 1,4% pentru cei din urmă.

În același timp, potrivit unor calcule, circa 80% din daunele ecologice ale lumii sunt cauzate tot de cei 1,1 miliarde de supraconsumatori, locuitori ai țărilor bogate.

Aproximativ 800 de milioane de persoane aparținând țărilor subdezvoltate erau în 1995 subnutrite, situație având ca efect și diminuarea potențialului lor uman și economic. În același timp și în S.U.A. se înregistrau 30 de milioane de persoane subnutrite – peste 10% din populație – datorită marilor decalaje salariale, aproape jumătate dintre aceștia fiind copii. În S.U.A. problema foametei are și un aspect rasial, 76% din cei afectați fiind negri.

În lume, aproximativ un miliard de oameni, preponderent din țările subdezvoltate, suferă de avitaminoze și un alt miliard sunt în pericol.

Un alt aspect critic îl reprezintă numărul mereu crescând de refugiați. Aceștia sunt, conform criteriilor susținute din 1967 de Națiunile Unite, persoane având „o teamă foarte întemeiată de persecuții motivate de apartenența la o rasă, o religie, o naționalitate, un grup social sau o opinie politică”. Cifrele indică o rapidă și aproape permanentă creștere a numărului lor încă de la jumătatea anilor '70, cu o rată medie de 12% pe an.

În fine, caracterul preponderent extensiv al dezvoltării actuale asociază acesteia și un consum mult prea mare, adesea irațional, de resurse. „O societate echilibrată trebuie să ofere un nivel de viață satisfăcător pe plan material, fără a compromite calitatea vieții. Apariția și dezvoltarea acestei societăți trebuie să fie garantate printr-o structură economică care exploatează resursele naturale cu mai multă răspundere și deci în armonie cu natura. Tendința trebuie, deci, să fie spre o economie bazată, în măsura posibilului, pe sursele de energie practic inepuizabile, pe folosirea materiilor prime larg disponibile sau regenerabile, pe un reciclaj permanent al materiilor rare, pe o gestiune inteligentă a resurselor alimentare și a calității mediului înconjurător și pe tehnologii cu consum redus de energie și de materii prime. [...] Risipa pare să fie un produs inerent al caracteristicilor sociale, economice și culturale ale epocii noastre. De aceea, pentru a progresa mai mult, omenirea trebuie să depășească epoca risipei.” (D. Gabor, U. Colombo, A. King, R. Galli – „Să ieșim din epoca risipei”

Dezvoltarea uman-durabilă – viitoarea strategie de dezvoltare a lumii

Am văzut că actualul model de dezvoltare a omenirii este în criză. El s-a dovedit incapabil de a rezolva complexul de probleme interrelaționate și globalizate care amenință astăzi lumea. Se pune deci problema găsirii unei alternative viabile, care să ne îndrepte spre o dezvoltare cu caracter durabil, bazată pe o economie umană și pe compatibilitatea mediului creat de om cu mediul natural, precum și a profitului monetar cu profitul social-uman și ecologic la nivelul fiecărei colectivități umane. Esența schimbării ar coincide cu trecerea de la obiectivul sporirii creșterii economice, cu ajutorul oamenilor, priviți ca instrumente de realizare, la un alt tip de dezvoltare și de evoluție economică mondială, în cadrul căreia oamenii să reprezinte în primul rând scopul, și nu numai mijlocul de realizare a ei.

O strategie internațională a dezvoltării trebuie să reprezinte un ansamblu coerent de obiective bine determinate, de principii și măsuri vizând orientarea eforturilor comunității internaționale spre atingerea unor anumite obiective comune, de importanță majoră, ținând cont de modificările și mutațiile previzibile din economiile naționale și din întreaga economie mondială. Pentru a fi un model de succes ea trebuie să se refere la obiective cât mai diverse, atât globale cât și sectoriale, bine și realist precizate și încadrate într-un ansamblu coerent.

De asemenea, accentul va trebui să fie pus de acum înainte pe trăsături precum *flexibilitatea, adaptabilitatea, descentralizarea și mutarea puterii decizionale*. În viziunea lui Alvin Toffler asistăm astăzi la un imens proces de *demasificare*, tendință generală ce se manifestă la nivel economic, socio-politic, educațional, al mass-media etc. (Paradoxal, *globalizarea* coincide și cu accentuarea *localismului* și readeptarea conștiinței etnice și rasiale peste tot în lume. La nivel general se întrepătrund două procese: cel de *dezintegrare*, dar și cel opus, de *reintegrare*, de această dată informațională. Infrastructura economică care se naște astfel astăzi se constituie într-un „sistem nervos revoluționar al planetei”, ale cărui principale trăsături sunt *interactivitatea, mobilitatea, convertibilitatea, ubicuitatea și globalizarea*.)

Motto-ul acestei strategii a dezvoltării uman-durabile l-aș căuta într-un citat din scriitorul francez Antoine de Saint-Exupéry: „Nu există soluții, ci numai forțe în mers...Trebuie să le creezi și soluțiile vor veni!” Ea trebuie să urmărească compatibilitatea dintre patru sisteme: economic, uman, ambiental și tehnologic, încercând să găsească căile cele mai adecvate de optimizare a raportului nevoi – resurse, respectiv obiective de atins – mijloace folosite.

În ceea ce privește obiectivele, cele mai importante elemente cred că ar trebui să fie patru:

- Accentul pus pe caracterul *uman* al dezvoltării (dezvoltare prin și pentru oameni !);
- Asigurarea egalității șanselor generațiilor care coexistă și se succed în timp și spațiu;
- Asigurarea unei compatibilități permanente între mediul creat de om și cel natural;
- Promovarea unei noi etici în folosirea resurselor materiale.

Aceste elemente pot și trebuie însă în continuare să fie nuanțate și dezvoltate. *Declarația de la Tokyo* din 27 februarie 1987 identifică de exemplu opt principii fundamentale care ar trebui să stea la baza unei dezvoltări durabile:

revigorarea creșterii economice, o nouă calitate în creșterea economică, conservarea și dezvoltarea bazei de resurse, menținerea nivelului demografic, reorientarea tehnologiei și controlul asupra riscurilor, integrarea mediului și a proceselor economice în actul decizional, reforma relațiilor economice internaționale, întărirea cooperării internaționale.

În condițiile transformărilor contemporane din economia mondială – accentul pus nu pe creșterea cantității, ci pe cea a productivității – importantă devine în primul rând calitatea cunoștințelor și utilizarea lor superioară, de unde rezultă și importanța crescută a sistemului educațional („școala responsabilă” de care vorbește Peter Drucker, dar și alte canale noi de „distribuție” a informațiilor, de exemplu Internetul sau posturile specializate de televiziune) și a cercetării științifice, din ce în ce mai organizate și mai interconectate.

Dezvoltarea economică substanțială și în același timp constantă (creșterea de la an la an a producției și a forței de muncă ocupate) rămâne totuși strict necesară obiectivului de esență: oferirea unor oportunități satisfăcătoare nevoilor și aspirațiilor legitime ale tuturor oamenilor. Rămâne însă să trecem de la o creștere nediferențiată, pur exponențială, cantitativă, la o creștere organică, diferențiată și calitativă, care să țină în plus seama și de dependența profundă a omului față de natură. Atingerea unei stări raționale și durabile de echilibru nu poate avea loc decât în urma unei schimbări fundamentale a valorilor și obiectivelor individuale, naționale și mondiale. Și în acest sens rolul educației, al culturii și al tradițiilor pe care le căpătăm și le deținem fiecare din noi devine esențial.

În ciuda preferințelor politice pentru considerentele pe termen scurt, cele care trebuie să capete azi prioritate sunt cele pe termen lung, cu influență majoră asupra viitorului. Constatăm astăzi o discordanță evidentă între creșterea interdependențelor obiective și eșecul politicilor de cooperare la scară universală în scopul utilizării acestor interdependențe spre beneficiul comun al omenirii. Am arătat complexitatea problemelor economiei mondiale. Interesele diferitelor state sau grupări de state sunt de cele mai multe ori divergente. Dar omenirea trebuie să devină conștientă că fără o cristalizare a intereselor comune și fără o apropiere a punctelor de vedere, problemele economiei ar deveni în viitor și mai complexe, situația în ansamblu s-ar degrada încă mai puternic, iar găsirea unor soluții comune ar deveni mereu mai dificilă.

Subdezvoltarea, de exemplu, nu constituie o simplă rămânere în urmă, o întârziere a unor țări care să poată fi recuperată printr-un proces liniar de creștere în cadrul economiei mondiale. O asemenea ipotetică creștere nu ține cont de fenomenele de dominație și de dependență, directă sau nu, care dezechilibrează relațiile internaționale, sau de cercurile vicioase ce se creează în cadrul economiei. O strategie durabilă implică fără îndoială și *democratizarea* relațiilor dintre state și în stabilirea obiectivelor și măsurilor comune de acțiune.

În plus, pentru o mai corectă evaluare a situației mondiale, actualii indicatori economici sunt insuficienți. Starea de sănătate a mediului înconjurător, precum și echilibrul (economic, social, politic) actual și viitor, trebuie și ele luate în considerare. Sunt necesare în consecință noi modalități, mai rafinate, de măsurare a progresului. În acest sens s-au înregistrat deja unele încercări. Cel mai cuprinzător indicator complex al nivelului de trai este considerat la ora aceasta Indexul de Prosperitate Economică Viabilă (ISEW – Index Sustainable Economic Welfare), propus de Herman Daly și teologul John Cobb, care măsoară atât consumul mediu pe cap de locuitor, cât și distribuția degradării mediului înconjurător.

În sfârșit, trebuie menționat și imperativul adaptării conceptului de dezvoltare uman-durabilă – ca și a oricărei strategii orientate în acest sens – la condițiile și particularitățile fiecărei țări, ținându-se cont și de necesitățile de creștere economică, contextul socio-uman și ecologic, elementele specifice etc. Această cerință este cu atât mai importantă, cu cât ea e singura care poate să ofere viitorului model atât viabilitate, cât și durabilitate.

În concluzie, consider că actuala criză, problemele cu care se confruntă omenirea, ca și direcțiile și diversele perspective care i se deschid astăzi în față constituie o adevărată sfidare, poate cea mai mare din întreaga ei istorie. Suntem în plină furtună, timpul își aruncă apele învolburate asupra noastră; e clipa să învingem însă acest curent și mai departe să ne găsim singuri drumul pe care ni-l dorim. Suntem *responsabili*, și nu numai pentru trecut, ci mai ales pentru prezentul și viitorul nostru. Iar puterea de a ni le face mai bune stă în noi.

BIBLIOGRAFIE

- i. Lester R. Brown (coordonator) – „Probleme globale ale omenirii. Starea lumii 1995”, ed. Tehnică, București, 1995.
- ii. L. R. Brown, N. Lenssen, H. Kane – „Semne vitale 1995: Tendințe care ne modelează viitorul”, ed. Tehnică, București, 1996.
- iii. E. Dijmărescu,... – „Criza economică mondială”, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
- iv. D. Gabor, U. Colombo, A. King, R. Galli – „Să ieșim din epoca risipei”, ed. Politică, București, 1983.
- v. George Marin – „Noua strategie internațională a dezvoltării”, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982.
- vi. M. Mesarović, E. Pestel – „Omenirea la răspântie”, ed. Politică, București, 1975.
- vii. Constantin Popescu – „Tranziția la economia umană”
- viii. C-tin Popescu, D. Ciucur, M. Băbeanu, I. Popescu – „Echilibrul înaintării”, ed. Eficient, București, 1998.
- ix. Alvin Toffler – „Puterea în mișcare”, ed. Antet, 1995.
- x. *** – „Strategia națională de dezvoltare economică a României pe termen mediu”, București, martie 2000.